

מרכזי פיתוח תעסוקת חרדים (מ פ ת ח)

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ותעסוקתיים של הפונים
והפעילות במרכזים

דו"ח מספר 1

חגית סופר-פורמן

תוכן העניינים

3	רשימת לוחות
4	רקע כללי ועיקרי הממצאים
7	פרק 1: רקע ומטרות
7	1.1 תכנית מ פ ת ח – מטרת התכנית ועיקריה
8	1.2 מחקר ההערכה
9	1.3 הסקירה הנוכחית
11	פרק 2: מאפיינים דמוגרפיים ומאפייני השכלה של הפונים למרכזים
14	פרק 3: רקע תעסוקתי של הפונים למרכזים
19	פרק 4: חסמים לתעסוקה בקרב הפונים למרכזים
23	פרק 5: הפעילות במרכזי מ פ ת ח
26	פרק 6: סיכום
27	מקורות

רקע כללי

תכנית "מ פ ת ח – מרכזי פיתוח תעסוקת חרדים", במסגרת המיזם "תנופה בתעסוקה" (תב"ת) המשותף לממשלה ולג'וינט ישראל, נועדה לאפשר לאוכלוסייה חרדית רחבה נגישות לשירותי הכוונה למציאת תעסוקה. מרכזי התכנית, המאויישים על-ידי צוות עובדים חרדי ותואמים את הצביון החרדי, מספקים שרותים של הכוונה ויעוץ תעסוקתי, סדנאות הכנה לעולם העבודה, שירותי השמה וליווי תעסוקתי. עד כה נפתחו שני מרכזים - ביישובים ירושלים ובית"ר עילית. בחודשים הקרובים עתידים להיפתח שישה מרכזים נוספים ביישובים: אשדוד, מודיעין עילית, בני-ברק, אלעד, חיפה וצפת.

מסמך זה מהווה דו"ח ראשוני במסגרת מחקר הערכה של תכנית מ פ ת ח שנערך על-ידי מנהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת. הנתונים המוצגים בסקירה זו מתבססים על ראיונות טלפוניים שנערכו עם האוכלוסייה שטופלה במרכזי מ פ ת ח במהלך ששת חודשי הפעילות הראשונים של התוכנית, החל מסוף נובמבר 2006. ראיונות אלו בוצעו עם כל פרט סמוך לאחר מועד הגעתו למרכז ומטרתם למפות את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הפונים ואת מצבם התעסוקתי בעת הפניה. בהמשך המחקר ירואיין כל אחד מן הפונים פעמיים נוספות, בהפרשים של חצי שנה בין ראיון לראיון, לצורך מעקב אחר ההשתלבות בעבודה.

במהלך ששת חודשי הפעילות הראשונים של תוכנית מ פ ת ח טופלו במסגרת מרכזי התוכנית 960 איש, מתוכם 71% נשים ו-29% גברים. הסקירה הנוכחית מתייחסת לאוכלוסייה מצומצמת יותר המונה 764 איש אשר אודותם נתקבל מידע מלא בראיון הטלפוני עד סוף יוני 2007. המסמך מציג מיפוי ראשוני של המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים והתעסוקתיים של האוכלוסייה שטופלה במרכזי תכנית מ פ ת ח בתקופה הנ"ל, וכן נתונים לגבי היקף השימוש בשירותי המרכזים. דגש מיוחד ניתן להשוואה בין אוכלוסיית הנשים שפנו למרכזים לבין אוכלוסיית הגברים שפנו, בשל העובדה ששתי הקבוצות הללו מתאפיינות בנתוני תעסוקה שונים מאוד.

עיקרי הממצאים

מאפיינים סוציו-דמוגרפיים והשכלתיים של הפונים למרכזים¹

- ✓ כשלושה רבעים (71%) מן הפונים למרכזי התכנית היו נשים.
- ✓ גילם של 64% מן הפונים למרכזי התכנית היה נמוך מ-30. גילן הממוצע של הנשים 28 וגילם הממוצע של הגברים 34.
- ✓ כשלושה רבעים (74%) מן הפונים היו נשואים.
- ✓ 61% מן הפונים היו הורים לילדים, מספר הילדים הממוצע היה 3.6, לכמחציתם (48%) היה לפחות ילד אחד מתחת לגיל 6.
- ✓ בהתייחס לפונים הנשואים, 62% מן הגברים ציינו שנשותיהם עובדות ו-28% מהנשים ציינו שבעליהן עובדים. 70% מהנשים הנשואות ציינו שהעיסוק העיקרי של בעליהן הוא לימוד בכולל.
- ✓ 34% מן הפונים השתייכו לזרם הליטאי, 31% לזרם החרדי ספרדי ו-19% לזרם החסידי.
- ✓ בהתייחס להשכלה כללית², קיים פער משמעותי בין הנשים לבין הגברים: 80% מן הנשים שפנו למרכזים הן בעלות השכלה על-תיכונית או מקצועית, ורק 4% חסרות כל תעודה. מתוך הגברים שפנו למרכזים 38% היו בעלי השכלה על-תיכונית ומקצועית ו-45% חסרי כל תעודה.
- ✓ בהתייחס להשכלה תורנית, 98% מן הגברים ציינו כי למדו או שעדיין לומדים במסגרת של לימודים תורניים. 55% מן הגברים סיימו את לימודיהם התורניים ולמדו בממוצע עד גיל 24. 43% מן הגברים עדיין למדו בזמן הראיון במסגרת של לימודים תורניים וממוצע גילאיהם היה 36.

רקע תעסוקתי של הפונים למרכזים

- ✓ כשלושה רבעים (76%) מן הפונים עבדו בעבודה כלשהי במהלך חמש השנים שקדמו לפנייתם לתכנית, כרבע מן הפונים (24%) לא עבדו כלל בחמש השנים הללו.
- ✓ שעור הגברים בעלי נסיון תעסוקתי בחמש השנים שקדמו לפנייתם לתכנית היה נמוך משעור הנשים בעלות נסיון תעסוקתי (73% לעומת 77% בהתאמה), למרות גילם הממוצע הגבוה יותר.
- ✓ כשליש מן הפונים³ עבדו בעת הפניה לתכנית, 80% מתוכם במשרות חלקיות.
- ✓ הענפים הכלכליים השכיחים בהם הועסקו הפונים שעבדו בעת הפניה לתכנית היו חינוך (40%), שירותי בריאות, רווחה וסעד (13%) ומסחר קמעונאי וסיטונאי (11%). משלחי היד השכיחים היו מקצועות חופשיים וטכניים (46%), עובדי פקידות (26%) וסוכנים, עובדי מכירות ועובדי שירותים (17%).

¹הנתונים המוצגים במסמך זה מתייחסים לאוכלוסייה שהתראיינה וטופלה במרכזי מפתח ואינם מתייחסים לאוכלוסייה שפנתה טלפונית למרכזים אך לא הגיעה למרכז ולא טופלה בו. בשלבים מתקדמים יותר של המחקר יערך מעקב אחר מדגם של אוכלוסייה זו.

²בהשכלה כללית הכוונה להשכלה שאינה תורנית, ומכוונת לשוק העבודה הכללי.

³לגבי 26% מהפונים ידוע בוודאות כי עבדו בעת הפניה לתוכנית, לגבי 19% נוספים מהפונים חסר מידע האם עבדו בעת הפניה לתוכנית, אך ידוע כי לא עבדו בעת הראיון הטלפוני שבוצע עד מספר חודשים לאחר הפניה לתוכנית. אחוזים אלו דומים בקרב הנשים והגברים. המידע החסר לגבי אוכלוסייה זו יושלם בראיון הטלפוני הבא ויוצג בדו"ח המשך.

✓ כ- 40% מהפונים למרכזי התכנית חיפשו עבודה באופן פעיל בשנה שקדמה לפנייתם, שיעור זה דומה בקרב הפונים שעבדו בעת הפניה לתכנית (40%) ובקרב העובדים שלא עבדו בעת הפניה (39%).

חסמים לתעסוקה של הפונים למרכזים, על-פי תפיסתם⁴

- ✓ מחצית מן הפונים (50%) ציינו כי היעדר מקומות עבודה המתאימים לצביון החרדי⁵ מקשה עליהם במציאת עבודה ו- 35% ציינו כי היעדר מקומות עבודה המוכנים להעסיק חרדים מקשה עליהם.
- ✓ בהתייחס לגורמים הקשורים בפרט, כמחצית מן הפונים ציינו כי חוסר נסיון בעבודה הקשה עליהם למצוא עבודה (47%), למעלה מרבע ציינו כי העדר ידע באנגלית (29%) והיעדר מקצוע (28%) היקשו עליהם, 22% ציינו כי היעדר ידע במחשב ו- 21% ציינו כי היעדר ידע אלו עבודות מתאימות לפרט היקשו עליהם במציאת עבודה.
- ✓ למעלה ממחצית מן הגברים ציינו כי הרצון ללמוד תורה היקשה עליהם את ההחלטה לחפש עבודה (58%). 10% ציינו כי החשש מגיוס לצה"ל היקשה עליהם את ההחלטה.
- ✓ כמחצית מן הגברים ציינו את הגורמים הבאים כמקשים עליהם במציאת עבודה: היעדר מקצוע (53%), חוסר נסיון בעבודה (52%), היעדר ידע באנגלית (46%). כשליש מהגברים ציינו את הגורמים הבאים כמקשים עליהם: היעדר ידע במתמטיקה (34%), היעדר ידע במחשב (33%), היעדר ידע אלו עבודות מתאימות לפרט (40%) והיעדר ידע כיצד לחפש עבודה (31%). שיעור הגברים שציינו כי גורמים אלו מקשים עליהם היה גבוה באופן ניכר משיעורן של הנשים שציינו זאת.
- ✓ כמחצית מן הגברים (52%) התייעצו עם רבנים לגבי ההחלטה לצאת לעבוד. 88% מתוכם ציינו כי קיבלו את תמיכת הרבנים, 10% ציינו כי לא קיבלו תמיכה אך גם לא התנגדות ו- 1% בלבד ציינו התנגדות של הרבנים.

הפעילות במרכזים⁶

- ✓ במהלך מחצית השנה הראשונה לפעילות תכנית מפתח רואיינו במרכזי התכנית 960 איש.
- ✓ 58% מן המרואיינים ציינו שקיבלו סיוע בכתובת קורות חיים, 98% מתוכם הביעו שביעות רצון משרות זה.
- ✓ עד כה התקיימו במרכזים שתי סדנאות בלבד שיועדו לנשים ועסקו בהכנה לחיפוש עבודה.
- ✓ 57% מן המרואיינים ציינו שהמליצו או ימליצו בוודאות על התכנית לחברים/משפחה, 28% נוספים ציינו שככל הנראה ימליצו על התכנית.

⁴ נתונים אלו מתייחסים לתפיסתם הסובייקטיבית של הפונים באשר לגורמים המקשים עליהם במציאת עבודה.

⁵ הכוונה (שפורטה בנוסח השאלה) היא למקומות המקפידים על הפרדה בין נשים לגברים, שמירת כשרות, זמני תפילות וכו'.

⁶ הסקירה הנוכחית לא כוללת התייחסות להיקף ההפניה של המרואיינים במרכזים למקומות עבודה ולהיקף ההשמות, נושאים אלו יסקרו בדו"חות ההמשך.

1. רקע ומטרות

1.1 תכנית מ פ ת ח - מטרת התכנית ועיקריה

תכנית "מ פ ת ח – מרכזי פיתוח תעסוקת חרדים", פותחה במסגרת המיזם "תנופה בתעסוקה" (תב"ת), מיסודה של ממשלת ישראל וג'וינט ישראל, במטרה לאפשר נגישות של שירותי הכוונה למציאת תעסוקה לאוכלוסייה חרדית רחבה. הגוף המוביל את תכנית מ פ ת ח הוא מיזם התעסוקה תב"ת ושותפים נוספים הינם משרד התמ"ת-האגף להכשרה מקצועית, משרד הרווחה-השירות הקהילתי, הקרן למפעלים מיוחדים בביטוח הלאומי והרשויות המקומיות בישובים בהם נפתחו מרכזי התכנית, בשלב זה ירושלים ובית"ר עילית.

מרכזי תכנית מ פ ת ח מתופעלים על-ידי העמותה החרדית "מאיר פנים". המרכזים מאויישים על-ידי צוות עובדים חרדי ותואמים את הצביון החרדי. צוות העובדים במרכזים עבר תהליך מיון והכשרה ייעודי לתפקידו טרם תחילת התכנית, ולקוח חלק בתכנית השתלמויות נמשכת.

הצורך במרכזי הכוונה והשמה ייעודיים לאוכלוסייה החרדית עלה בעקבות הנסיון של ג'וינט ישראל בפרויקט "פרנסה בכבוד", הפועל החל משנת 2000 ומטרתו השמת גברים חרדים במקומות עבודה ו/או ביזמות באמצעות הכשרות מקצועיות (קינג וגזית, 2005).

אוכלוסיית היעד של תכנית מ פ ת ח היא נשים וגברים חרדים שאינם משתתפים בכוח העבודה. בנוסף, מסייעים מרכזי התכנית לכל דורש עבודה חרדי, בתוך כך גם לאוכלוסייה עובדת המעוניינת בחיפוש עבודה נוספת או בשינוי מקום העבודה. הפניה לתכנית היא וולונטרית והסיוע ניתן לאוכלוסייה המעוניינת בכך בלבד.

במסגרת מרכזי התכנית ניתן לפונים סיוע בתהליך חיפוש העבודה. הפונים מרואיינים על-ידי מקדם/ת תעסוקה, ובהתאם לצורך מקבלים יעוץ אישי, הכוונה, סיוע בכתיבת קורות חיים, ומידע לגבי מקומות עבודה ומוסדות לימוד. צוות המרכז עוסק ביצירת קשרי מעסיקים, איתור משרות מתאימות לאוכלוסיית הפונים למרכזים ותיווך בין דורשי העבודה למעסיקים. בנוסף לכך, מתוכננות להתקיים במרכזים סדנאות הכנה לעבודה, שיעניקו כלים לחיפוש עבודה עצמאי, הכנה לראיונות והעצמה אישית לקראת תעסוקה. במרכזים ישנן מספר עמדות מחשב, המאפשרות לפונים להדפיס את קורות חייהם, לשלוח אותם למעסיקים ולחפש עבודה באמצעות אתרי אינטרנט שונים. צביונם החרדי של המרכזים בא לידי ביטוי בכלל הפעילות במרכז, בין השאר בשעות קבלה נפרדות לנשים ולגברים, במתן שרות לנשים על-ידי מקדמות תעסוקה ולגברים על-ידי מקדמי תעסוקה, ברגישות לצרכים הספציפיים של קהל הפונים והתאמת המשרות המוצעות לצרכים אלו.

המרכז הראשון של תכנית מ פ ת ח נפתח בירושלים בסוף חודש נובמבר 2006. זהו מרכז מלא הכולל צוות של מנהל סניף, מנהלת אדמיניסטרטיבית וארבעה מקדמי תעסוקה (החולקים ביניהם שתי משרות וחצי). המרכז השני של התכנית נפתח בבית"ר עילית בחודש פברואר והינו מרכז חלקי, הכולל צוות של מנהל סניף, מנהלת אדמיניסטרטיבית ומקדמת תעסוקה. בחודשים הקרובים מתוכננים להיפתח שישה מרכזים נוספים של התכנית בישובים הבאים: אשדוד, מודיעין עילית, בני-ברק, אלעד, חיפה וצפת.

1.2 מחקר ההערכה

תכנית מ פ ת ח מלווה במחקר הערכה, המבוצע על-ידי מנהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת. מטרת מחקר ההערכה היא לבחון את האפקטיביות של תכנית מ פ ת ח בהשגת המטרות ברמת הפרט, דהיינו השתלבות בעבודה של אוכלוסיית הפונים למרכזי התכנית. מטרה נוספת של המחקר היא מתן משוב לצורך שיפור תהליך יישומה של התכנית. לצורך השגת מטרות אלו נאספים נתונים שיסייעו ללמוד על החסמים התעסוקתיים של הפונים, על הטיפול הניתן על-ידי המרכזים ועל המצב התעסוקתי של המשתתפים בשלוש נקודות זמן: בעת הפניה לתכנית, חצי שנה לאחר הפניה לתכנית ושנה לאחר הפניה. לימוד מאפייני אוכלוסיית הפונים יסייע גם להכרת האוכלוסייה לקראת הרחבה אפשרית של התכנית ו/או לצורך פיתוח תוכניות אחרות עבור האוכלוסייה החרדית. פרוט נרחב של המתודולוגיה בה ייעשה שימוש במחקר ינתן בדו"חות ההמשך של התכנית. להלן פרוט קצר של מקורות המידע העיקריים עליהם יתבסס המחקר:

1. ראיונות עם האוכלוסייה שטופלה במרכזי התכנית: ראיונות טלפוניים עם אוכלוסייה זו יתקיימו בשלוש נקודות זמן שונות: הראיון הטלפוני הראשון, עליו מבוססת סקירה זו, מתבצע סמוך לאחר הראיון במרכז מ פ ת ח ומיועד למפות את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הפונים ואת מצבם התעסוקתי בעת הפניה. הראיון השני יתבצע חצי שנה לאחר הראשון והראיון השלישי יתבצע חצי שנה לאחר הראיון השני. מטרת שני ראיונות אלו לעקוב אחר ההשתלבות של הפונים למרכזי התכנית בעבודה, לבחון התמדה בעבודה, התקדמות בעבודה, שיפור הרווחה הכלכלית וכו'.
2. ראיונות עם קבוצת השוואה - אוכלוסייה חרדית המעוניינת להשתלב בעבודה, שלא טופלה במרכזי מ פ ת ח: ראיונות טלפוניים עם קבוצת השוואה יבוצעו אף הם בשלוש נקודות זמן ויספקו מידע באשר למידת ההשתלבות של קבוצה זו בשוק העבודה. נתונים אלו ישוו לנתוני ההשתלבות בעבודה של הפונים למרכזי מ פ ת ח, ויאפשרו הסקת מסקנות לגבי מידת האפקטיביות של התכנית.
3. ראיונות עם מעסיקים: יבוצע סקר טלפוני בקרב מעסיקים שקלטו עובדים שהופנו על-ידי מרכזי התכנית, מתוך מטרה ללמוד על השתלבות העובדים מנקודת מבט הארגון המעסיק. סקר זה יבוצע כשנה-שנה וחצי ממועד תחילת ההעסקה של העובדים.
4. ראיונות עם צוותי העובדים במרכזי התכנית: ראיונות פנים-אל-פנים מבוצעים עם צוותי המרכזים לאחר חצי שנה ממועד פתיחת כל אחד מן המרכזים ומדי חצי שנה לאחר מכן.

1.3 הסקירה הנוכחית

1.3.1 איסוף הנתונים

הנתונים המוצגים בסקירה זו מתבססים על ראיונות טלפוניים ראשוניים שנערכו עם האוכלוסייה שטופלה במרכזי מ פ ת ח. הראיון הטלפוני הראשון במסגרת סקר המעקב מתבצע סמוך לאחר מועד הגעתו של הפונה למרכז והוא נועד למפות את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הפונים ואת מצבם התעסוקתי בעת הפניה. נוסף לנתוני הראיונות עם הפונים לתכנית, כוללת הסקירה הנוכחית מידע שעלה בראיונות פנים-אל-פנים שבוצעו עם כלל צוות העובדים בשני מרכזי התכנית הפעילים, סה"כ תשעה אנשי צוות (כמפורט למעלה). הראיונות עם הצוות במרכז בירושלים התבצעו חצי שנה לאחר פתיחת המרכז והראיונות עם הצוות במרכז בבית"ר עילית התבצעו חמישה חודשים לאחר פתיחת המרכז. נקודות שעלו בראיונות אלו משולבות במידע המוצג בפרק העוסק בפעילות במרכזי מ פ ת ח.

1.3.2 אוכלוסיית הדו"ח

האוכלוסייה עליה מתבססת סקירה זו כללה את הפונים שטופלו בשני מרכזי תכנית מ פ ת ח - בירושלים ובבית"ר עילית, החל מפתיחת המרכז הראשון של התכנית בירושלים, בסוף נובמבר 2006, ועד לעשירי ביוני 2007, סה"כ כשישה וחצי חודשים. כל אדם הפונה טלפונית למרכזי התכנית מוזמן לראיון עם מקדם/ת תעסוקה במרכז אשר במהלכו מוזנים פרטיו האישיים לתוכנת הניהול של התכנית⁷. על-פי נתוני תוכנת הניהול סך כל אוכלוסיית הפונים למרכזים שרואיינו על-ידי מקדמי תעסוקה במרכזי מ פ ת ח בתקופה הני"ל עמד על 960. מתוך אוכלוסייה זו 87% פנו למרכז בירושלים ו-13% למרכז בבית"ר עילית. 71% מתוך אוכלוסייה זו היו נשים ו-29% גברים. הסקירה הנוכחית מתייחסת לאוכלוסייה מצומצמת יותר המונה 764 איש אשר אודותם נתקבל מידע מלא בראיון הטלפוני עד סוף יוני 2007.

רואיינו טלפונית כ-80% מן הגברים והנשים שפנו וטופלו במרכזי תכנית מ פ ת ח בתקופה הני"ל. הסיבות לנשירה מן הסקר:

כ-6% מן המרואיינים במרכזים סירבו להתראיין.

כ-9% מן המרואיינים במרכזים לא ניתן היה לראיין בשל מספר טלפון שגוי, קשיי שפה וכו'.

כ-5% מן הראיונות נדחו למועד מאוחר יותר עקב בקשת המרואיינים ונתונייהם לא היו זמינים בעת כתיבת הדו"ח.

1.3.3 כלי הסקר

כלי הסקר הינו שאלון ייעודי, מובנה וסגור ברובו שנבנה במיוחד למטרת הסקר וכולל גרסה המיועדת לנשים וגרסה המיועדת לגברים. השאלון הינו, כפי שצויין למעלה, הראשון מבין שלושה שאלונים שיועברו למרואיינים במרכזים והוא כולל שאלות לפי התחומים הבאים: הפעילות במרכז מ פ ת ח, חיפוש עבודה, תעסוקה נוכחית, הסטוריה תעסוקתית, חסמים ומשאבים לעבודה, ציפיות לשינויים באורח החיים ובמצב הכלכלי בעקבות העבודה, השכלה, עיסוק בן/בת הזוג, רמת חיים ומקורות הכנסה.

⁷ סקירה זו אינה כוללת התייחסות לאוכלוסייה שפנתה טלפונית למרכזי מ פ ת ח אך לא הגיעה לראיון במרכז. בהמשך המחקר יבוצע מעקב אחר מדגם מתוך אוכלוסייה זו.

סקירת הממצאים בנויה מארבעה חלקים עיקריים. החלק הראשון (פרק 2) יציג את מאפייניהם הסוציו-דמוגרפיים וההשכלתיים של הפונים למרכזי תכנית מ פ ת ח. החלק השני (פרק 3) יציג את ההסטוריה התעסוקתית של הפונים, נתונים לגבי תעסוקה בעת הפניה לתכנית ונתונים לגבי חיפוש עבודה טרם הפניה. החלק השלישי (פרק 4) יציג מדדים סובייקטיביים לחסמים לתעסוקה של הפונים לתכנית והחלק הרביעי (פרק 5) יציג את הפעילות במרכזי מ פ ת ח מבחינת היקף השירותים הניתנים ושביעות רצון הפונים מפעילות המרכזים. פרק 6 יסכם את הנתונים. כפי שצויין לעיל, המרכז בבית"ר עילית הוא מרכז חלקי ופעל רק ארבעה חודשים בתקופה הנסקרת בדו"ח זה. עקב כך המרואיינים במרכז זה היוו רק 13% מכלל המרואיינים במסגרת הסקר (98 איש מתוך 764 נסקרים). בשל מספרם המצומצם של המרואיינים בבית"ר עילית, יוצגו הנתונים בדו"ח זה עבור כלל המרואיינים במסגרת הסקר, ללא הבחנה בין האוכלוסיה שפנתה לכל אחד משני המרכזים. הבחנה ברורה יותר בין המרכזים השונים תעשה בדו"חות ההמשך של מחקר זה.

הממצאים מוצגים ברובם תוך הבחנה בין אוכלוסיית הנשים שפנו למרכזים לבין אוכלוסיית הגברים שפנו, זאת עקב העובדה ששתי הקבוצות הללו מתאפיינות בנתוני תעסוקה שונים מאוד, כפי שיובהר בהמשך.

2. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני השכלה של הפונים למרכזים

לוח 1 מציג את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים ומאפייני ההשכלה של הפונים שטופלו במרכזי תוכנית מפתח במהלך ששת חודשי הפעילות הראשונים של התוכנית. הלוח מלמד כי מרבית הפונים בתקופה הנ"ל היו נשים (77%), מרביתם צעירים, דהיינו עד גיל 30 שנה (64%) וכשלושה רבעים היו נשואים (74%). מרבית הפונים היו הורים לילדים (61%) ובקרב אלו מספר הילדים הממוצע עמד על 3.6. למרבית הפונים שהיו הורים היה לפחות ילד אחד צעיר, דהיינו מתחת לגיל 6 (80%). 34% מן הפונים השתייכו לזרם הליטאי, 31% לזרם החרדי ספרדי ו-19% לזרם החסידי. מרבית הפונים היו בעלי תעודה המעידה על השכלה על-תיכונית או מקצועית (70%), אך 13% מן הפונים היו חסרי כל תעודה המעידה על השכלה כללית, דהיינו השכלה שאינה תורנית ומכוונת לשוק העבודה.

ניתן להצביע על מספר הבדלים בולטים בין הנשים שפנו למרכזי התכנית לבין הגברים שפנו, במספר מאפיינים. ראשית, אוכלוסיית הנשים שפנו לתכנית צעירה יותר מאוכלוסיית הגברים: גילן הממוצע של הנשים 28 שנים בעוד גילם הממוצע של הגברים 34 שנים. כמחצית מן הנשים שפנו (47%) היו בגילאי 20-25, וכשליש מהגברים שפנו (30%) בגילאי 30-35. בהתאם לכך, שעור הגברים הנשואים (85%) גבוה משעור הנשים הנשואות (70%) ושעור ההורים לילדים בקרב הגברים (78%) גבוה משעור זה בקרב הנשים (55%). מתוך הגברים הנשואים שפנו למרכזי התכנית, 62% ציינו שנשותיהם עובדות ומתוך הנשים הנשואות, 28% בלבד ציינו שבעליהן עובדים, 70% ציינו שהעיסוק העיקרי של בעליהן הוא לימוד בכולל.

הבדל נוסף בין הנשים לגברים בא לידי ביטוי בהשתייכות לזרם חרדי: בעוד למעלה משליש מהנשים שפנו לתכנית משתייכות לזרם הליטאי (38%), ושליש (33%) לזרם החרדי ספרדי, פחות מרבע מהגברים משתייכים לזרם הליטאי (20%) ולזרם החרדי ספרדי (23%). לעומת זאת, 31% מהגברים משתייכים לזרם החסידי, בעוד 16% בלבד מן הנשים משתייכות לזרם זה.

הבדל בולט במיוחד קיים בין הנשים לגברים בהתייחס להשכלה כללית: בעוד 80% מן הנשים שפנו למרכזי התכנית הן בעלות השכלה על-תיכונית או מקצועית, רק 38% מן הגברים הינם בעלי השכלה כזו. כמו כן בעוד 45% מן הגברים חסרי כל תעודה המעידה על השכלה כללית, רק 4% מן הנשים חסרות כל תעודה. נתוני ההשכלה הכללית אינם משקפים את השכלתם התורנית של הגברים: בקרב הגברים שפנו לתכנית 98% ציינו כי למדו או שעדיין לומדים במסגרת של לימודים תורניים. 55% מן הגברים סיימו את לימודיהם התורניים ולמדו בממוצע עד גיל 24. 43% מן הגברים עדיין למדו בזמן הראיון במסגרת של לימודים תורניים וממוצע גילאיהם היה 36. למרות נתוני ההשכלה הכללית הנמוכים של הגברים, יש להניח כי אוכלוסיה זו היא בעלת יכולות לימוד גבוהות, בשל השכלתה התורנית רבת השנים.

לוח 1: מאפיינים סוציו דמוגרפיים והשכלתיים של הפונים למרכזים, סה"כ ולפי מיגדר, באחוזים

סה"כ באחוזים	סה"כ האוכלוסיה	גברים	נשים
	100%	100%	100%
מגדר			
נשים	77		
גברים	23		
גיל			
17-29	64	36	72
30-39	19	39	13
40-49	11	15	10
50-59	5	9	4
60+	1	1	1
גיל ממוצע	30	34	28
מצב משפחתי			
נשוי+ילדים	59	77	53
ללא בן זוג וללא ילדים ⁽¹⁾	24	14	28
נשוי ללא ילדים	15	8	17
גרוש/אלמן+ילדים	2	1	2
מספר ילדים			
0	39	22	45
1-3	36	41	34
4-5	13	24	9
6-14	12	13	12
מס' ילדים ממוצע ⁽²⁾	3.6	3.8	3.5
הורה לילד עד גיל 6⁽³⁾	80	86	78

(1) כולל רווק, מאורס וגרוש/אלמן ללא ילדים
 (2) מחושב מתוך הפונים שהינם הורים לילדים
 (3) מחושב מתוך הפונים שהינם הורים לילדים

המשך - לוח 1: מאפיינים סוציו דמוגרפיים והשכלתיים של הפונים למרכזים, סה"כ ולפי מיגדר, באחוזים

נשים	גברים	סה"כ האוכלוסיה	סה"כ באחוזים
100%	100%	100%	
			זרם חרדי
38	20	34	ליטאי
33	23	31	חרדי ספרדי
16	31	19	חסידי
8	14	9	חרדי לא מזוהה
2	7	3	דתי לאומי
2	2	2	חרדי לאומי (חרד"ל)
1	3	2	לא ידע
18	20	18	בעל תשובה⁽⁴⁾
			השכלה כללית⁽⁵⁾ - תעודה אחרונה
4	45	13	ללא כל תעודה
0	3	1	תעודת גמר בי"ס יסודי
5	2	4	תעודת גמר בי"ס תיכון (ללא בגרות)
3	1	3	תעודת בגרות חלקית
8	11	9	תעודת בגרות מלאה
			סמינר/הכשרת מורים או הכשרה
68	20	57	מקצועית
12	18	13	תואר אקדמי
			השכלה תורנית
	55		סיים לימודים תורניים
	43		עדיין לומד לימודים תורניים
	2		לא למד לימודים תורניים

(4) אחוז מתוך סה"כ האוכלוסיה

(5) בהשכלה כללית הכוונה להשכלה שאינה תורנית, ומכוונת לשוק העבודה הכללי.

3. רקע תעסוקתי של הפונים למרכזים

לוחות 2-4 מציגים את ההסטוריה התעסוקתית של הפונים למרכזי התכנית, נתונים לגבי עבודה בעת הפניה לתוכנית ונתונים הנוגעים לחיפוש עבודה בשנה שקדמה לפניה.

מלוח 2 עולה כי לכרבע מן הפונים (24%) לא היה נסיון תעסוקתי בחמש השנים שקדמו לפנייתם למרכזי התכנית ולכ-10% לא היה כל נסיון תעסוקתי מאז גיל 18. לכשלושה רבעים מן הפונים (76%) היה נסיון תעסוקתי כלשהו במהלך חמש השנים שקדמו לפניה, ל-61% היה נסיון עבודה של למעלה משנה בתקופה זו.

בנוגע לעבודה בעת הפניה לתכנית לוחות 2 ו-3 מלמדים כי כשליש מן הפונים עבדו בעת הפניה לתכנית⁸, מתוכם 80% עבדו במשרה חלקית. 38% מן הפונים שעבדו במשרה חלקית בעת הפניה ציינו כי עבדו במשרה חלקית בשל העובדה שהעבודה בה הם עובדים קיימת במשרה חלקית בלבד ו-30% ציינו כי עבדו במשרה חלקית בשל חוסר יכולתם למצוא עבודה במשרה מלאה או במשרה נוספת. בהתאם לכך, ציינו הפונים שעבדו את הסיבות הבאות לכך שפנו למרכזי התכנית בעודם עובדים⁹: בשל הרצון למצוא עבודה במשרה מלאה (35%), בשל רצונם למצוא עבודה בה יקבלו שכר גבוה יותר מאשר בעבודתם הנוכחית (31%), בשל הרצון להשתלב בעבודה קבועה (29%) ובשל הרצון למצוא עבודה נוספת לזו בה הם עובדים (19%).

ניתן ללמוד מלוח 3 כי 91% מהפונים שעבדו בעת הפניה עבדו כשכירים ו-9% עבדו כעצמאים. 6% מהפונים שעבדו כשכירים היו מועסקים באמצעות חברת כח אדם. 66% מן הפונים שקיבלו שכרם ממקום העבודה היו מועסקים על-ידי מעסיק חרדי. משלחי היד השכיחים בהם היו מועסקים הפונים שעבדו בעת הפניה: מקצועות חופשיים וטכניים (46%), עבודות פקידות (26%) וסוכנים, עובדי מכירות ושירותים (17%). ענפי הכלכלה השכיחים היו: חינוך (40%), בריאות, רווחה וסעד (13%) ומסחר סיטונאי וקמעונאי (11%).

לוח 4 מציג את השכר וההטבות של העובדים שהיו מועסקים בעת הפניה לתכנית. שכרם החודשי הממוצע של הפונים שעבדו בעת הפניה עמד על 2,514 ש"ח ו-70% מתוכם השתכרו שכר חודשי שאינו עולה על 3,000 ש"ח. יש לראות זאת על רקע העובדה שכ-80% מהפונים שעבדו בתחילת התכנית עבדו במשרה חלקית. רק חלק קטן מתוך הפונים שעבדו בעת הפניה דיווחו על קבלת הטבות פנסיוניות (14%) או קרן השתלמות (10%). 66% דיווחו כי הם מקבלים החזרי הוצאות נסיעה.

כ-40% מהפונים למרכזי התכנית חיפשו עבודה באופן פעיל בשנה שקדמה לפנייתם, שיעור זה דומה בקרב הפונים שעבדו בעת הפניה לתכנית ובקרב העובדים שלא עבדו בעת הפניה. העובדה שלמעלה ממחצית מן הפונים שלא עבדו בעת הפניה לא חיפשו עבודה באופן פעיל, מלמדת על חשיבותה של תכנית מ פ ת ח במתן סיוע לאוכלוסייה שאינה משתתפת בכח העבודה.

מתוך הפונים שחיפשו עבודה באופן פעיל 50% ציינו שחיפשו באמצעות מודעות בעיתונות החרדית, 24% באמצעות מודעות בעיתונות לא חרדית, 34% באמצעות חברים ומשפחה, 17% באמצעות פניה ישירה למעסיקים, 14% באמצעות האינטרנט, 11% באמצעות חברות כח-אדם ו-6% באמצעות שרות התעסוקה¹⁰.

⁸ לגבי 26% מהפונים ידוע בוודאות כי עבדו בעת הפניה לתוכנית, לגבי 19% נוספים מהפונים חסר מידע האם עבדו בעת הפניה לתוכנית, אך ידוע כי היו בעלי נסיון תעסוקתי כלשהו במהלך חמש השנים שקדמו לפניה לתוכנית ולא עבדו בעת הראיון הטלפוני שבוצע עד מספר חודשים לאחר הפניה לתוכנית. המידע החסר לגבי אוכלוסייה זו יושלם בראיון הטלפוני הבא ויוצג בדו"ח ההמשך.

⁹ ניתן היה לציין מספר סיבות.
¹⁰ ניתן היה לציין מספר דרכים לחיפוש עבודה.

ניתן להצביע על מספר הבדלים בין הנשים שפנו למרכזי התוכנית לבין הגברים שפנו מבחינת רקע תעסוקתי. ראשית, שיעור הגברים בעלי נסיון תעסוקתי בחמש השנים שקדמו לפנייה לתכנית נמוך משיעור הנשים בעלות נסיון תעסוקתי (72% לעומת 77% בהתאמה), למרות גילם הממוצע הגבוה יותר של הגברים. כמו כן, שיעור הגברים חסרי כל נסיון תעסוקתי מאז גיל 18 גבוה משיעורן של הנשים חסרות הנסיון (14% לעומת 9% בהתאמה). בהתייחס לפונים שהיו מועסקים בעת הפניה, שיעור הגברים שעבדו במשרה מלאה כפול משיעור הנשים שעבדו במשרה מלאה (32% לעומת 16%). בהתאם לכך ממוצע השכר של הגברים היה גבוה משל הנשים ועמד על 3,040 ש"ח לעומת 2,293 ש"ח. בהתייחס לסיבות לעבודה במשרה חלקית, שיעור גבוה יותר מן הגברים ציינו כי לא הצליחו למצוא עבודה במשרה מלאה או נוספת לעומת הנשים (48% לעומת 26%), אך שיעור גבוה יותר מן הנשים ציינו כי עבודתן קיימת רק במשרה חלקית¹¹ (43% לעומת 19%). 15% מהנשים ציינו כי בחרו לעבוד במשרה חלקית עקב העובדה שיש להן ילדים צעירים ו-9% מהגברים ציינו כי בחרו לעבוד כך בשל הרצון ללמוד בכולל/ישיבה.

הבדלים בין הנשים לגברים ניכרים גם בנוגע לחיפוש עבודה טרם הפניה לתכנית. שיעור גבוה יותר מהגברים חיפשו עבודה באופן פעיל בשנה שקדמה לפנייה לתכנית לעומת הנשים, הדבר נכון גם לגבי הפונים שעבדו בעת הפניה (43% לעומת 39%) וגם לגבי הפונים שלא עבדו בעת הפניה (48% לעומת 37%).

¹¹ 56% מן הנשים שציינו כי עבודתם קיימת רק במשרה חלקית עובדות בתחום החינוך. שלג (2000) מציין כי תחום החינוך סיפק במשך שנים תעסוקה לנשים חרדיות רבות, אבל בשנים האחרונות קטן הביקוש למורות. אחד הפתרונות שנמצאו הוא חלוקת התקנים לכמה חלקי משרה: במוסדות חינוך חרדיים רבים מחולקת משרתן של מרבית המורות לחצאים, ולעיתים אף לחלקים קטנים יותר, על מנת לאפשר למורות רבות ככל האפשר לעבוד לפחות בחצי משרה.

לוח 2: הפונים למרכזים לפי היסטוריה תעסוקתית, סה"כ ולפי מגדר, באחוזים

נשים	גברים	סה"כ האוכלוסיה	
100%	100%	100%	סה"כ באחוזים
נסיון תעסוקתי			
9	14	10	אין כלל נסיון מגיל 18
14	13	14	יש נסיון אולם לא מ-5 שנים אחרונות
77	73	76	יש נסיון כלשהו בחמש שנים אחרונות
מספר שנות עבודה ב-5 שנים			
23	28	24	כלל לא עבד בתקופה זו
16	14	15	עד שנה
22	15	20	שנה – שנתיים
22	20	22	שלוש – ארבע שנים
17	23	19	חמש שנים
עבודה בעת הפניה לתכנית			
26	28	26	עבד
54	56	55	לא עבד
20	16	19	לא ידוע האם עבד ¹
חיפוש עבודה בשנה שקדמה לפניה²			
39	43	40	בקרב האוכלוסיה שעבדה בעת הפניה
37	48	39	בקרב האוכלוסיה שלא עבדה בעת הפניה

1) לגבי 26% מהפונים ידוע בוודאות כי עבדו בעת הפניה לתכנית, ולגבי 55% ידוע בוודאות כי לא עבדו בעת הפניה לתכנית. לגבי 19% נוספים מהפונים חסר מידע האם עבדו בעת הפניה לתוכנית, אך ידוע כי היו בעלי נסיון כלשהו במהלך חמש השנים שקדמו לפנייתם לתוכנית וכי לא עבדו בעת הראיון הטלפוני שבוצע עד מספר חודשים לאחר הפניה לתוכנית. המידע החסר לגבי אוכלוסיה זו יושלם בראיון הטלפוני הבא ויוצג בדו"ח ההמשך.

2) הכוונה (שפורטה בנוסח השאלה) היא לחיפוש עבודה פעיל כדוגמת שליחת קורות חיים למעסיקים, רישום בחברות כח-אדם וכו' (כך נוסח בשאלה). האחוזים בסעיף זה הינם מתוך כל אחת מן הקבוצות המפורטות ומתייחסים רק לאוכלוסיה שידוע בוודאות האם עבדה או לא עבדה בעת הפניה לתכנית.

לוח 3: היקף משרה, מעמד בעבודה, משלח יד וענף כלכלי בקרב פונים שעבדו עם תחילת התכנית סה"כ ולפי

מיגדר, באחוזים

נשים	גברים	סה"כ	
100%	100%	100%	סה"כ באחוזים
היקף משרה בתחילת התכנית			
84	68	80	חלקית
16	32	20	מלאה
מעמד בעבודה			
92	89	91	שכיר
5	11	6	מהם : באמצעות חברת כח אדם ⁽¹⁾
8	11	9	עצמאי
משלח יד			
7	3	6	מקצועות אקדמאים
45	50	46	בעלי מקצועות חופשיים
28	17	26	עובדי פקידות
17	19	17	סוכנים, עובדי מכירות ועובדי שירותים
1	7	2	עובדים מקצועיים בתעשייה
2	3	2	עובדים בלתי מקצועיים
ענף כלכלי			
1	11	3	תעשייה ⁽²⁾
10	17	11	מסחר קמעונאי וסיטונאי
10	0	7	פעילויות עסקיות ⁽³⁾
40	39	40	חינוך
15	6	13	שירותי בריאות, רווחה וסעד
5	3	4	ארגונים ומרכזים קהילתיים
2	3	3	שרותי דת
8	0	6	שירותים למשק הבית ע"י פרטיים
9	21	13	אחר ⁽⁴⁾
66	68	66	מעסיק חרדי⁽⁵⁾

(1) אחוז מתוך סה"כ העובדים השכירים

(2) כולל תעשית מוצרי מזון, תעשיית נעליים, עור ומוצריו ותעשיית כימיקלים ומוצרים כימיים

(3) כולל פעילויות משפטיות, הנהלת חשבונות וראיית חשבון, חקר שווקים, שירותי אדריכלות והנדסה, שירותי פרסום, פעילויות צילום ושירותים אחרים לעסקים

(4) כולל מגוון ענפים : תקשורת, בנקאות ומוסדות פיננסיים, שמירה, אבטחה ונקיון, ביטוח וקופו גמל, שרותי מחשוב, מחקר ופיתוח, מינהל ציבורי, מינהל רשויות מקומיות, מסעדות ושרותי אוכל, בניה, סילוק שפכים ואשפה, פעילויות פנאי

(5) אחוז מתוך העובדים שקיבלו שכרם ממקום העבודה/המעסיק

לוח 4: פונים שעבדו בעת הפניה לתכנית לפי שכר מעבודה¹ והטבות, באחוזים²

סה"כ האוכלוסיה	
2,514	שכר ממוצע בש"ח
100%	<u>קבוצות שכר חודשי בש"ח, סה"כ הפונים</u>
20	עד 1500
25	1501-2000
25	2001-3000
20	3001-4000
9	4001-5000
1	5000+
	<u>הטבות, סה"כ הפונים³</u>
66	קיבלו החזרי הוצאות נסיעה
14	קיבלו פנסיה
10	קיבלו קרן השתלמות

(1) השכר נומינלי

(2) בשל המספר המצומצם של פונים לגביהם התקבלו נתוני שכר (21 גברים, 50 נשים) אוחדו נתוני הגברים והנשים.

(3) כל הטבה מתייחסת לאחוז מתוך סה"כ העובדים בעת הפניה

4. חסמים לתעסוקה בקרב הפונים למרכזים

פרק זה מציג מדדים לחסמים לתעסוקה של הפונים לתכנית. מדדים אלו כוללים את הגורמים שהיקשו על הפונים בקבלת ההחלטה לצאת לעבוד וגורמים שמקשים עליהם, על-פי תפיסתם הסובייקטיבית, למצוא עבודה. כמו כן, יוצגו נתונים באשר למידה בה התייעצו הפונים עם גורמים שונים בסביבתם הקרובה בנוגע להחלטה לצאת לעבוד ועמדתם של המייעצים בנוגע להחלטה זו.

לוח 5 מציג גורמים שהיקשו על הפונים את ההחלטה לצאת לעבוד וגורמים מקשים במציאת עבודה עפ"י תפיסתם הסובייקטיבית. מהנתונים ניתן ללמוד כי הרצון ללמוד תורה היווה גורם מקשה על החלטתם של למעלה ממחצית מן הגברים שפנו לתכנית (58%). גורמים נוספים שהיקשו על החלטת הגברים בשעורים נמוכים יותר היו החשש לאבד את הסיכוי לקבל משרה תורנית¹² (18%), החשש לאבד את הזכאות להנחות שונות כמו ארנונה ושכר לימוד בגנים¹³ (18%) והחשש מגיוס לצבא (10%). מתוך הנשים שפנו ציינו 19% את החשש שלא יהיו פנויות לצרכי הבית והילדים כגורם שהיקשה את ההחלטה לצאת לעבוד ו- 9% בלבד ציינו את החשש לאבד את הזכאות להנחות שונות.

שעור ניכר מן הפונים ציינו גורמים הקשורים ישירות להשתייכותם למגזר החרדי כמקשים עליהם במציאת עבודה: מחציתם (50%) ציינו כי היעדר מקומות עבודה התואמים את הצביון החרדי (מבחינת הפרדה בין נשים לגברים, שמירת כשרות, זמני תפילות וכו') היקשה עליהם, 35% ציינו כי היעדר מקומות עבודה המוכנים להעסיק חרדים היקשה עליהם. בהתייחס לשעות עבודה ציינו 50% מן הגברים כי היעדר עבודות המאפשרות שילוב עם לימודי קודש היקשה עליהם, ו- 40% מהנשים ציינו כי היעדר עבודות המאפשרות שילוב עם טיפול בילדים ובמשק הבית היקשה עליהן. 40% מהפונים ציינו כי היעדר מקומות עבודה מתאימים מבחינת המרחק מהבית או זמן הנסיעה היקשה עליהם במציאת עבודה.

בהתייחס לגורמים הקשורים בפרט, כמחצית מן הפונים ציינו כי חוסר נסיונם בעבודה הקשה עליהם למצוא עבודה (47%), למעלה מרבע ציינו כי היעדר ידע באנגלית (29%) והיעדר מקצוע (28%) היקשו עליהם, 22% ציינו היעדר ידע במחשב ו- 21% ציינו היעדר ידע אלו עבודות מתאימות לפרט כגורמים שהיקשו עליהם במציאת עבודה.

בהתייחס לכל הגורמים לגביהם נשאלו הפונים, שעורם של הגברים שתפסו את הגורמים השונים כמקשים עליהם גבוה משיעורן של הנשים שתפסו גורמים אלו כמקשים (מלבד גורם המרחק מהבית לגביו שיעור הנשים היה זהה לשיעור הגברים). הפערים בין הגברים לנשים בולטים בעיקר בהתייחס לגורמים הקשורים בפרט והנובעים מהיעדר ידע. בהתייחס לחסמים אלו, כמחצית מן הגברים ציינו את הגורמים הבאים כמקשים עליהם במציאת עבודה: היעדר מקצוע (53%), חוסר נסיון בעבודה (52%), היעדר ידע באנגלית (46%). כשליש מהגברים ציינו את הגורמים הבאים כמקשים עליהם: היעדר ידע במתמטיקה (34%), היעדר ידע במחשב (33%), היעדר ידע אלו עבודות מתאימות לפרט (40%) והיעדר ידע כיצד לחפש עבודה (31%).

¹² השאיפה הגדולה של רוב אברכי הכוללים היא קבלת משרה תורנית כלשהי במסגרת הישיבות. יציאה למעגל העבודה גורמת לירידה משמעותית בסיכויים לקבלת משרה תורנית בעתיד (כהן, 2005)

¹³ אברכי הכוללים זכאים בדרך כלל להנחות בארנונה, בשכר לימוד בגני הילדים ובמקומות נוספים, מחמת הכנסתם הנמוכה ומשפחותיהם הגדולות. יציאה למעגל העבודה גורמת במקרים רבים להפסד מידי של מכלול ההנחות הללו והדבר מקטין במידה רבה את כדאיות ההצטרפות למעגל העבודה (כהן, 2005)

לוחות 6 ו-7 מציגים נתונים המתייחסים למידה בה התייעצו הפונים למרכזי התכנית עם גורמים שונים בסביבתם הקרובה לגבי החלטה האם לצאת לעבוד ואת עמדתם של גורמים אלו בנושא. נתונים אלו שופכים אור על המידה בה מהווה סביבתו של הפונה גורם תומך או מעכב ליציאה לעבוד. מן הנתונים עולה כי בסביבה החברתית הקרובה של הפונים למרכזים לא היתה התנגדות משמעותית ליציאה לעבודה. שיעורי התמיכה של כל הגורמים המייעצים היו גבוהים, הן בהתייחס לנשים והן בהתייחס לגברים. מעניינים במיוחד נתוני התמיכה הגבוהים של הרבנים ביציאת הגברים לעבודה: 52% מן הגברים התייעצו ברבנים, 88% מתוכם זכו לתמיכתם¹⁴. עם זאת, יש להניח כי הפונים למרכזי התכנית יטו להדגיש את התמיכה של סביבתם הקרובה לצעד של יציאה לעבודה.

מנתוני לוח 6 ניתן ללמוד כי שיעור הגברים שהתייעצו לגבי יציאה לעבודה גבוה באופן משמעותי משיעור הנשים שהתייעצו, בהתייחס לכל הגורמים המייעצים. הבדל זה בולט בעיקר בשעור ההתייעצות עם רבנים (52% בקרב הגברים לעומת 5% בקרב הנשים) ובשעור ההתייעצות עם בן/בת הזוג (86% בקרב הגברים לעומת 46% בקרב הנשים). כמו כן, למרות ששיעורי התמיכה של הגורמים המייעצים הם באופן כללי גבוהים, הרי שהם גבוהים יותר בקרב הנשים לעומת הגברים. ההבדלים המתוארים משקפים את הקושי הגדול יותר אותו חווים הגברים החרדים לעומת הנשים החרדיות בעת החלטה לצאת לעבודה, תוצאה של האידיאל החרדי לפיו הגבר מקדיש עצמו ללימודי תורה בעוד האישה יוצאת לעבוד ובכך מאפשרת את לימודיו.

¹⁴ כהן (2005) מציין כי פעמים רבות מורים גדולי התורה למתייעצים עמם למצוא מקום עבודה, אולם נמנעים מלהצהיר על כך באופן פומבי.

לוח 5: גורמים שהיקשו על הפונים על החלטה לצאת לעבוד ומציאת עבודה, סה"כ ולפי מיגדר,

באחוזים מהקבוצה¹

נשים	גברים	סה"כ האוכלוסיה	
			<u>גורמים מקשים על החלטה לצאת לעבוד²</u>
9	18	13	החשש לאבד את הזכויות להנחות שונות ³
	58		הרצון ללמוד תורה (לגברים)
	18		החשש לאבד את הסיכוי לקבל משרה תורנית (לגברים)
	10		החשש מגיוס לצבא (לגברים)
19			החשש לא להיות פנויה לצרכי הבית והילדים (לנשים)
			<u>גורמים מקשים במציאת עבודה⁴</u>
45	52	47	היעדר נסיון עבודה
21	53	28	היעדר מקצוע
24	46	29	היעדר ידע באנגלית
19	33	22	היעדר ידע במחשב
4	34	11	היעדר ידע במתמטיקה
2	7	3	היעדר ידע בעברית
15	40	21	היעדר ידע אילו עבודות מתאימות לכישורי הפרט
11	31	16	היעדר ידע כיצד לחפש עבודה
47	56	50	היעדר מקומות עבודה המתאימים לצביון החרדי ⁵
32	46	35	היעדר מקומות עבודה המוכנים להעסיק חרדים
40	40	40	היעדר מקומות עבודה מתאימים מבחינת המרחק מהבית או זמן הנסיעה
	50		היעדר עבודות המאפשרות שילוב לימודי קודש עם עבודה מבחינת שעות העבודה (לגברים)
40			היעדר עבודות המאפשרות שילוב טיפול בילדים ובמשק הבית עם עבודה מבחינת שעות העבודה (לנשים)
5	20	9	קושי להתקבל לעבודה בשל גיל מבוגר מדי
1	9	3	מגבלה גופנית, נכות או מחלה ממושכת של הפרט
	14		כושר גופני לא טוב (לגברים)

(1) הנתונים מתייחסים לאחוז הפונים שציינו לגבי כל גורם כי הוא מקשה עליהם במציאת עבודה

(2) נוסח השאלה היה: "באיזו מידה היקשו הגורמים הבאים על החלטתך לחפש עבודה?"

(3) כמו ארנונה ושכר לימוד בגנים

(4) נוסח השאלה היה: "מה הם הגורמים המקשים עליך (או היקשו – למי שכבר עובד) למצוא עבודה? אקריא בפניך רשימת גורמים. אנא ציין לגבי כל גורם האם הוא מקשה עליך או שאינו מקשה עליך

(5) הכוונה (שפורטה בנוסח השאלה) היא למקומות המקפידים על הפרדה בין נשים לגברים, שמירת כשרות, זמני תפילות וכו'

לוח 6: שעור הפונים שהתייעצו עם גורמים שונים לגבי היציאה לעבודה, סה"כ ולפי מיגדר, באחוזים¹

הגורם המייעץ	סה"כ האוכלוסיה	גברים	נשים
בן/בת הזוג ²	54	86	46
הורים	42	47	28
הורי בן/בת הזוג ³	13	26	10
בני משפחה אחרים	19	29	10
חברים	26	46	13
רבנים	20	52	5

(1) ניתן היה לציין מספר גורמים להתייעצות

(2) מתייחס לפונים הנשואים בלבד

(3) מתייחס לפונים הנשואים בלבד

לוח 7: עמדת המייעצים לגבי היציאה לעבודה, לפי מיגדר (באחוזים)

הגורם המייעץ	סה"כ באחוזים	גברים			נשים		
		תמך	לא תמך	התנגד	תמך	לא תמך	התנגד
בן/בת הזוג	100%	84	13	2	96	4	0
הורים	100%	94	6	0	98	1	1
הורי בן/בת הזוג	100%	95	5	0	95	5	0
משפחה	100%	90	10	0	97	2	1
חברים	100%	91	9	0	96	4	0
רבנים	100%	88	10	1	100	0	0

5. הפעילות במרכזי מ פ ת ח

פרק זה יציג מספר נתונים ראשוניים הנוגעים לפעילות שהתקיימה במרכזי תוכנית מ פ ת ח במהלך ששת חודשי הפעילות הראשוניים. הפרק אינו כולל התייחסות להיקף ההפניה של המרואיינים במרכזים למקומות עבודה ולהיקף ההשמות, זאת עקב העובדה שהראיון הראשון עם הפונים למרכזים, עליו מבוסס דו"ח זה, מבוצע סמוך לאחר הפניה למרכז, שלב מוקדם מדי לצורך קבלת המידע הנ"ל. נושאים אלו יסקרו בדו"חות ההמשך של מחקר זה. נוסף לנתוני הראיונות עם הפונים לתכנית, כולל הפרק הנוכחי מידע שעלה בראיונות פנים-אל-פנים שבוצעו עם כלל צוות העובדים בשני מרכזי התכנית הפעילים, סה"כ תשעה אנשי צוות (כמפורט ברקע). הראיונות עם הצוות במרכז בירושלים התבצעו חצי שנה לאחר פתיחת המרכז והראיונות עם הצוות במרכז בבית"ר עילית התבצעו חמישה חודשים לאחר פתיחת המרכז.

כפי שנכתב במבוא לסקירה זו, במהלך מחצית השנה הראשונה לפעילות תכנית מ פ ת ח רואיינו במרכזי התכנית 960 איש, 87% (835 איש) מתוכם רואיינו במרכז בירושלים שהינו מרכז מלא והיה פעיל במשך כל התקופה הנחקרת ו-13% (125) מתוכם רואיינו במרכז בבית"ר עילית, שהינו מרכז חלקי והיה פעיל רק כארבעה חודשים. היקף הפניה למרכזים גבוה בשיעור ניכר מן התחזיות המוקדמות שהתייחסו לפניה של כ-800 איש למרכז בירושלים ושל כ-300 איש למרכז בבית"ר עילית במהלך שנת הפעילות הראשונה (תב"ת, 2006). מהיקף הפניה למרכזי התכנית ניתן ללמוד על הצורך הקיים בסיוע בהכוונה והשמה לתעסוקה עבור האוכלוסיה החרדית ועל חשיבותה של תכנית מ פ ת ח במתן סיוע זה. היקף הפניה לתכנית משקף את העומס עימו מתמודדים צוותי המרכזים, שמספרם נקבע על סמך תחזיות הפניה המוקדמות. בשיחות עם צוותי המרכזים עלה באופן ברור הקושי במתן מענה לכמות פונים כה גדולה. הקושי בא לידי ביטוי בעיקר בצורך לתמרן בין השקעת זמן במתן מענה אישי לכל פונה (הכולל ראיון, סיוע בכתיבת קורות חיים, הכוונה וייעוץ), לבין הצורך להשקיע זמן בטיפול קשרי מעסיקים, איתור משרות והפניית המרואיינים למשרות מתאימות.

לוח 8 מציג את מקורות המידע בעקבותיהם הגיעו הפונים למרכזי מ פ ת ח ואת היקף השתתפות הפונים בפעילויות השונות במרכזים. מן הלוח ניתן ללמוד כי למחצית מן הפונים (50%) נודע על התכנית מפי חברים או משפחה, לכשליש (30%) מהפונים נודע באמצעות מודעות שפורסמו בעיתונות חרדית מקומית, ול-21% מהפונים נודע באמצעות מודעות שפורסמו בעיתונות חרדית ארצית. מקורות מידע נוספים באמצעותם נודע לפונים על התכנית, באחוזים נמוכים: רדיו, לשכות רווחה, רבנים, אינטרנט, מכללות, ימי עיון, קורסים ומשרד הקליטה. באשר להיקף הפעילות במרכזים ניתן לראות כי כלל המרואיינים לסקר הגיעו למרכזי התכנית ורואיינו על-ידי מקדם או מקדמת תעסוקה¹⁵. מתוך הפונים ציינו 58% שקיבלו סיוע בכתיבת קורות חיים מצוות המרכז, 98% מתוכם ציינו כי היו שבעי רצון משרות זה.

7% בלבד מן המרואיינים ציינו שהשתמשו במחשבים המוצבים במרכזי התכנית לצורך חיפוש משרות באינטרנט. משיחות עם צוותי המרכזים עולה שהשימוש המועט נובע מכך שהציבור החרדי לא מנוסה בשימוש באינטרנט וזקוק

¹⁵ תפקיד מקדם/ת התעסוקה הענקת סיוע לפונים במציאת עבודה באמצעות יעוץ אישי, הכוונה, מתן מידע לגבי מקומות עבודה ומוסדות לימוד ותיווך בין דורשי העבודה למעסיקים.

לסיוע בכך מצוות המרכז. בשל עומס העבודה הקיים במרכזים אין אפשרות להקצות כוח אדם קבוע לסיוע במחשבים ולכן כלי זה אינו מנוצל דיו. לעומת זאת, על-פי דברי הצוות, נעשה שימוש רב במחשבים המוצבים במרכזים לצורך כתיבה והדפסה של קורות חיים.

כחלק מתכנית מפתח תוכנן לקיים במרכזים סדנאות המיועדות לחיפוש עבודה/הכנה לעולם העבודה, כמו גם סדנאות לשיפור ידע, כגון אנגלית ומתמטיקה (תב"ת, 2006). במהלך ששת חודשי הפעילות הראשונים של התכנית לא התקיימה אף סדנה במרכזי התוכנית. עד מועד כתיבת דו"ח זה התקיימו שתי סדנאות שיועדו לנשים בלבד במרכז בירושלים. הסדנאות עסקו בהכנה לחיפוש עבודה וזכו, על-פי דברי הצוות, לתגובות חיוביות מאוד מצד המשתתפות. חשיבות קיומן של הסדנאות המתוארות לעיל באה לידי ביטוי בנתונים שהוצגו בפרק 4 והמתייחסים לחסמים העומדים בפני הפונים למרכזי התכנית. נתונים אלו מלמדים על כך ששיעור גבוה מן הפונים (ושיעור גבוה יותר בקרב הגברים) תופסים את הגורמים הבאים כמקשים עליהם במציאת עבודה: היעדר ידע אילו עבודות מתאימות לכישורי הפרט, היעדר ידע כיצד לחפש עבודה, היעדר ידע באנגלית, במתמטיקה ובמחשב. סדנאות המעניקות כלים לחיפוש עבודה, העצמה לקראת תעסוקה וידע באנגלית, מתמטיקה ומחשבים עשויות להפחית חסמים אלו.

שביעות רצון הפונים מן השרות הניתן במרכזים נמדדה באמצעות השאלה: "האם תמליץ לחברים/בני משפחה לפנות למרכז מפתח?" בהמשך לשאלה זו ציינו 57% מן הפונים כי המליצו או ימליצו בוודאות על התכנית לחברים/משפחה, 28% ציינו שככל הנראה ימליצו, 5% ציינו שכנראה לא ימליצו ו- 5% ציינו שבוודאות לא ימליצו. כפי שניתן לראות, 85% מן הפונים המליצו, ימליצו או ככל הנראה ימליצו על המרכז, נתונים המלמדים על שביעות רצון של מרבית הפונים בשלב הראשוני של הטיפול במרכז, לאחר הראיון עם מקדם/ת התעסוקה. שביעות הרצון של הפונים מהמשך תהליך הטיפול תבחן בראיונות הטלפוניים הבאים ותוצג בדו"חות ההמשך.

לוח 8 : ספקי מידע לגבי התוכנית, השתתפות בפעילויות ושעור הממליצים על התוכנית, סה"כ , אחוזים מהקבוצה

סה"כ האוכלוסיה		סה"כ האוכלוסיה	
	<u>מדד לשביעות רצון:</u>		<u>ספקי מידע לגבי התוכנית¹</u>
	<u>האם הפונה ימליץ על התכנית?</u>	50	חברים או משפחה
57	המליץ או ימליץ בוודאות	30	מודעות בעיתונות חרדית מקומית
28	ככל הנראה ימליץ	21	מודעות בעיתונות חרדית ארצית
5	כנראה לא ימליץ		
5	בוודאות לא ימליץ		<u>הפעילות במרכזים²</u>
5	לא יודע	100	ראיון עם מקדם/ת תעסוקה
		58	קבלת סיוע בכתיבת קורות חיים
		7	שימוש באינטרנט לחיפוש משרות

(1) ניתן היה לציין מספר מקורות מידע
 (2) כל אחד מן הסעיפים מחושב כאחוז מתוך סה"כ האוכלוסיה

6. סיכום

במהלך מחצית השנה הראשונה לפעילות תכנית מ פ ת ח פנו והגיעו לראיונות בשני המרכזים הפעילים 960 איש, היקף פניה גבוה בשעור ניכר מן התחזיות המוקדמות. היקף פניה זה מלמד על הצורך הקיים בסיוע בהכוונה והשמה לתעסוקה עבור האוכלוסיה החרדית ועל חשיבותה של תכנית מ פ ת ח במתן סיוע זה. מרבית הפונים שלא עבדו בעת פנייתם למרכזי התכנית לא חיפשו עבודה באופן פעיל בשנה שקדמה לפנייתם, ממצא המהווה חיזוק לחשיבות של מרכזי התכנית בסיוע לאוכלוסיה שאינה משתתפת בכוח העבודה. כמו כן, ראוי לציין את השיעור הגבוה של פונים שצינו כי המליצו או ימליצו לחברים ולמשפחה לפנות אף הם למרכזי התכנית, נתונים שעשויים ללמד על כך שהיקף הפניה למרכזים ימשיך להיות גבוה.

הממצאים המתייחסים למאפייני הפונים למרכזים מלמדים על הבדלים גדולים בין הנשים והגברים בנתונים שהינם בעלי השפעה על השתלבות בשוק העבודה. הנשים שפנו למרכזים צעירות יותר מן הגברים ורובן בעלות השכלה על-תיכונית או מקצועית, בעוד שיעור גבוה מן הגברים חסר כל השכלה המכוונת לשוק העבודה. כמו כן, שיעור הגברים בעלי נסיון תעסוקתי שפנו למרכזים נמוך משעור הנשים בעלות נסיון תעסוקתי שפנו, למרות גילם הממוצע הגבוה יותר. הבדלים אלו ניכרים גם בתפיסה של הפונים את הגורמים המקשים עליהם במציאת עבודה. שתי הקבוצות חוות קשיים במציאת מקום עבודה המתאים לאורח חייהן וקשיים נוספים הנובעים מהעדר נסיון מקצועי ומיומנויות מתאימות לתעסוקה, אך שיעורם של הגברים החווים קשיים אלו גבוה באופן ניכר, תוצאה של מסלול ההשכלה הנפרד המדגיש לימודים תורניים ולא לימודים כלליים המספקים הכנה לשוק העבודה. הממצאים מלמדים גם על קשיים שחווים הגברים בעת ההחלטה על יציאה לעבודה. מרביתם ציינו כי הרצון ללמוד תורה היקשה עליהם את ההחלטה לצאת לעבוד. כמו כן שיעור גבוה יותר מן הגברים בחרו להתייעץ עם גורמים שונים לגבי החלטה זו, בהשוואה לנשים.

נתוני הפונים למרכזים הנוגעים לחסמים לתעסוקה מלמדים על מספר חסמים מרכזיים הקשורים בהעדר ידע (העדר ידע לגבי חיפוש עבודה, לגבי התאמת משרות לפרט, ידע באנגלית, במתמטיקה ובמחשב). נתונים אלו מדגישים את הצורך בהכשרות ו/או סדנאות לפונים שיסייעו בהסרת החסמים הללו.

מרבית הפונים העידו על נסיון מקצועי כלשהו במהלך חמש השנים שקדמו למועד פנייתם לתכנית, אך מרביתם לא עבדו בעת הפניה. בהתייחס לפונים שעבדו בעת הפניה למרכז – רובם עבדו במשרה חלקית, מרביתם פנו למרכז בשל הרצון למצוא משרה טובה יותר: משרה מלאה, קבועה או בעלת שכר גבוה יותר.

מקורות

- כהן, בצלאל (2005), מצוקה ותעסוקה בחברה החרדית – מבט מבפנים, מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.
- קינג, יהודית וגזית, ניר (2004), "פרנסה בכבוד" (מחזור א'): תכנית הכשרה מקצועית לחרדים – מחקר הערכה, מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- שלג, יאיר (2000), הדתיים החדשים – מבט עכשווי על החברה הדתית בישראל, הוצאת כתר.
- תב"ת (2006), מיזם תעסוקה תב"ת – תנופה בתעסוקה, "מרכזי השמה והכוונה מקצועית לחרדים"